

VS4001411

znanje | sodna praksa | vrhovno sodišče RS

Odločba: Sklep Cpg 2/2009

⊕ **ECLI:**

Oddelek: Gospodarski oddelek

Datum seje

senata: 16.12.2009

Področje: MEDNARODNO ZASEBNO PRAVO -
ARBITRAŽNO PRAVO

trditveno breme - razlaga pogodbe - dokazno breme - splošni pogoji poslovanja - skupen namen pogodbenih strank - priznanje tuje arbitražne odločbe - obstoj arbitražnega sporazuma - presoja po domačem pravu - presoja po odkazanem pravu - presoja po konvencijskem pravu - formalne predpostavke predloga za priznanje tuje arbitražne odločbe - ovire za priznanje tuje arbitražne odločbe

Institut:

Konvencija o priznavanju in izvrševanju tujih arbitražnih odločb (Newyorška konvencija) člen 2, 4, 4/1, 4/1-b, 5, 5/4, 5/4-a, 5/4-b, 7. ZMZPP člen 105, 105/1, 105/1-2, 106, 106/1, 106/1-4. ZOR člen 99, 99/2, 142, 142/1. OZ člen 82, 120, 120/1. ZPP člen 462.

Zveza: ZArbit člen 50.

JEDRO:

Obstoj arbitražnega sporazuma je ena izmed predpostavk, katere pomanjkanje ima lahko za posledico zavrnitev predloga za priznanje. Ta ovira v prvem odstavku V. člena NYK sicer ni posebej zapisana. Jo pa lahko s sklepanjem od manjšega na večje izpeljemo iz II. člena, (b) točke IV. odstavka in (a) točke prvega odstavka V. člena NYK, ki se sicer na II. člen tudi izrecno sklicuje. Po NYK se v postopku priznanja arbitražne odločbe na pomanjkljivost obstoja arbitražnega sporazuma ne pazi po uradni dolžnosti, čeprav mora predlagatelj zahtevi za priznanje (med drugim) predložiti izvornik arbitražnega sporazuma iz II. člena NYK ((b) točka prvega odstavka IV; člena NYK). Predpostavko obstoja pismenega arbitražnega sporazuma NYK in domače pravo substančno urejata. Obstoj arbitražnega sporazuma je v postopku priznanja arbitražne odločbe tako treba presojati v dveh stopnjah: po pravu, na katerega napotuje (a) točka prvega odstavka V. člena NYK in po določbah domačega prava (ali II. členu NYK). Predlagatelj je izrecno zanikal obstoj arbitražnega sporazuma v postopku pred sodiščem v Republiki Hrvaški. To predlagateljevo izjavo, na katero se je nasprotni udeleženec skliceval, je sodišče prve stopnje moralo upoštevati v okviru interpretacijskega pravila iz drugega odstavka 99. člena ZOR (vsebinsko enak je drugi odstavek 82. člena OZ), po katerem je treba pri razlagi spornih pogodbenih določb iskati skupennamen pogodbenikov.

OBRAZLOŽITEV:

Pritožba se zavrne in se potrdi sklep sodišča prve stopnje.

Predlagatelj sam nosi svoje stroške pritožbenega postopka.

Predlagatelj mora plačati nasprotnemu udeležencu 1.119,96 EUR za stroške odgovora na pritožbo v roku 15 dni, po tem roku pa za primer zamude še zakonske zamudne obresti od 1.119,96 EUR, ki tečejo od šestnajstega dne, šteto od vročitve tega sklepa, do plačila.

OBRAZLOŽITEV:

1. Sodišče prve stopnje je z izpodbijanim sklepom o ugovoru razveljavilo sklep o priznanju sodbe Stalnega razsodišča pri Hrvaški gospodarski zbornici in zavrnilo predlog za priznanje tuje arbitražne odločbe. Tako je odločilo zato, ker je ugotovilo, da arbitražni sporazum med predlagateljem in nasprotnim udeležencem ni bil sklenjen.

2. Predlagatelj je vložil proti sklepu o ugovoru pravočasno pritožbo zaradi zmotne uporabe Konvencije o priznavanju in izvrševanju tujih arbitražnih odločb, ki jo je ratificirala bivša SFRJ (Ur. l. SFRJ – MP 11/81; Newyorška konvencija – v nadaljevanju NYK), Zakona o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (v nadaljevanju ZMZPP) in materialnega prava. Pritožbenemu sodišču je predlagal, da izpodbijani sklep spremeni tako, da ugovor zavrne, ali pa naj sklep razveljavi in zadevo vrne Okrožnemu sodišču v Kopru v novo odločanje.

3. Pritožba je bila vročena nasprotnemu udeležencu, ki je nanjo odgovoril. Pritožbenemu sodišču predlaga, naj pritožbo zavrne in izpodbijani sklep o ugovoru potrdi.

4. Pritožba ni utemeljena.

5. V obravnavanem primeru je predlagatelj zahtevano priznanje arbitražne odločbe utemeljeval (1) z obstojem arbitražne klavzule v 19. členu pogodbe o remontu M. (v prilogi A2; v nadaljevanju pogodba o remontu) in (2) z aneksom k tej pogodbi, poimenovanem »aneks k pogodbi o remontu M. (s 4. novembra 1996)« (v prilogi A 3; v nadaljevanju aneks). (3) Pogodbe o remontu nasprotni udeleženec po neizpodbijanih dejanskih ugotovitvah sodišča prve stopnje ni podpisal, (4) aneks pa je nasprotni udeleženec po nadaljnjih neizpodbijanih dejanskih ugotovitvah sodišča prve stopnje podpisal kot »garant«.

6. Poroštveno izjavo nasprotnega udeleženca vsebuje 5. člen aneksa, ki se v celoti (v prevodu) glasi:

»Za plačilo končanih del je solidarno odgovoren Naročnik T. in C. K., ki je prevzel obveznost garanta plačila celega dolga subsidiarno.

Vsi ostali pogoji ostanejo nespremenjeni.«

Za presojo o (ne)obstoju arbitražnega dogovora je izhodišče besedilo iz drugega odstavka 5. člena aneksa.

7. Iz nadaljnjih neizpodbijanih dejanskih ugotovitev sodišča prve stopnje izhaja, (5) da se

je hrvaško sodišče izreklo za nepristojno, (6) predlagatelj pa je sklep o nepristojnosti hrvaškega sodišča v pritožbi izpodbijal z očitkoma, (i) da se je hrvaško sodišče prve stopnje izreklo za nepristojno (očitno zaradi arbitražnega dogovora) po uradni dolžnosti in (ii) da arbitražni dogovor med pravnima strankama sploh ni bil sklenjen. Z vprašanjem svoje pristojnosti se je na ugovor nasprotnega udeleženca ukvarjala tudi arbitraža, ki je izdala sporno arbitražno odločbo (prim. sklep o priznanju sodbe Stalnega rzsodišča Hrvaške gospodarske zbornice, I. št. 67). S tem v zvezi je ugotovila, (7) da je nasprotni udeleženec s podpisom aneksa, ki v drugem odstavku 5. člena določa, da ostanejo vsi ostali pogoji nespremenjeni, pristal tudi na arbitražno klavzulo iz pogodbe o remontu (prim. sklep o priznanju sodbe Stalnega rzsodišča Hrvaške gospodarske zbornice, I. št. 67).

8. Iz opisanega poteka postopka v tujini izhaja, da je predlagatelj vložil tožbo zaradi uveljavitve sporne terjatve proti nasprotnemu udeležencu na sodišču v Republiki Hrvaški in da je predlagatelj pred sodiščem v Republiki Hrvaški tudi izrecno trdil, da arbitražni dogovor ni bil sklenjen. Nasprotni udeleženec pa je bil tisti, ki je ugovarjal pristojnosti arbitraže, pri kateri je predlagatelj vložil tožbo, potem ko je bila ta pred sodiščem pravnomočno zavržena. Nasprotnemu udeležencu, ki v (tem) postopku priznanja in izvršitve arbitražne odločbe ugovarja obstoju zanj obvezujočega arbitražnega dogovora, zato ni mogoče očitati, da je možnost tega ugovora izgubil ali na podlagi določbe drugega odstavka V. člena Evropske konvencije o mednarodni trgovinski arbitraži (Ur. I. SFRJ – MP 7/67) ali na podlagi četrtega odstavka 461. člena Zakona o pravnem postopku (v nadaljevanju ZPP), ki je veljal pred uveljavitvijo Zakona o arbitraži (v nadaljevanju ZArbit) in ki ga je treba uporabiti na podlagi 50. člena ZArbit in v zvezi s VII. členom NYK.(1) Jedro spora tako ostaja vprašanje, ali obstoji ovira za priznanje sporne arbitražne odločbe, ker arbitražni sporazum med predlagateljem in nasprotnim udeležencem sploh ni bil sklenjen.

9. Obstoj arbitražnega sporazuma je ena izmed predpostavk, katere pomanjkanje ima lahko za posledico zavrnitev predloga za priznanje.(2) Ta ovira v prvem odstavku V. člena NYK sicer ni posebej zapisana. Jo pa lahko s sklepanjem od manjšega na večje izpeljemo iz II. člena, (b) točke IV. odstavka in (a) točke prvega odstavka V. člena NYK, ki se sicer na II. člen tudi izrecno sklicuje. Obveznost predložitve pisnega arbitražnega sporazuma namreč predpostavlja obstoj konkretnega arbitražnega sporazuma. Enako velja za vprašanje sposobnosti strank tega sporazuma, s katerim se ukvarja (a) točka prvega odstavka V. člena NYK, saj, če ni konkretnega arbitražnega sporazuma, se vprašanje sposobnosti strank tega sporazuma ne more izpostaviti.

10. Po NYK se v postopku priznanja arbitražne odločbe na pomanjkljivost obstoja arbitražnega sporazuma ne pazi po uradni dolžnosti, čeprav mora predlagatelj zahtevati za priznanje (med drugim) predložiti izvirnik arbitražnega sporazuma iz II. člena NYK ((b) točka prvega odstavka IV; člena NYK). Razlogov za to je več. Ker za odločitev v konkretnem primeru niso pomembni, Vrhovno sodišče omenja le drugi odstavek V. člena NYK. Obstoj arbitražnega sporazuma, ki zavezuje nasprotnega udeleženca in na katerem temelji konkretna arbitražna odločba, mora tako prerekati nasprotni udeleženec.(3) Šele ob zanikanju obstoja arbitražnega sporazuma s strani nasprotnega udeleženca se sme sodišče v postopku priznanja ukvarjati z vprašanjem obstoja te materialnopravne ovire za priznanje arbitražne odločbe. V takšnem primeru se tako ne presoja o formalni predpostavki za priznanje iz (b) točke IV. člena NYK ali iz 2. točke prvega odstavka 105. člena ZMZPP. Tej, formalnopravni predpostavki, predlagatelj zadosti takoj, ko predloži listino, ki podpira tezo o obstoju arbitražnega sporazuma.(4)

11. Nasprotnega udeleženca bremeni tako (trditveno in) dokazno breme glede obstoja te materialnopravne ovire za priznanje arbitražne odločbe.(5) V tem smislu je treba razumeti uvodno besedilo prvega odstavka V. člena NYK, ki nalaga osebi, zoper katero je bila izdana arbitražna odločba, da predloži v postopku njenega priznanja »dokaz« o obstoju kakšne izmed ovir za priznanje iz nadaljnjih točk prvega odstavka V. člena NYK. Pravila o (trditvenem in) dokaznem bremenu glede obstoja ovire za priznanje arbitražne odločbe pa ni mogoče razumeti kot dokaznega pravila, ki bi sodišču opredeljevalo dovoljeni okvir dokaznih sredstev za oblikovanje spoznanja o obstoju te ovire. Pritožbeno sodišče zato ne more slediti pritožbenemu argumentu, da trditve nasprotnega udeleženca, da ne obstoji arbitražni dogovor, ne morejo biti uspešne, ker nasprotni udeleženec ni predložil »nobenega upoštevnega dokaza« zanje, v Republiki Hrvaški pa je bilo dokazano prav to, čemur nasprotni udeleženec oporeka.

12. Vrhovno sodišče Republike Slovenije s tem v zvezi ponovno izpostavlja, da je v konkretnem primeru sporen obstoj (pismenega) arbitražnega sporazuma, izhodišče za presojo o tem vprašanju pa je izjava volje nasprotnega udeleženca, ki je zapisana v aneksu (bistveni del aneksa je povzet v 6. točki te obrazložitve). Sporni aneks in pogodbo o remontu je predložil predlagatelj k predlogu za priznanje sporne arbitražne odločbe. Omenjeni listini sta tako ves čas tega postopka že v spisu.

13. NYK v II. členu države pogodbenice zavezuje, da priznajo (pismeni) arbitražni sporazum. Republika Slovenija je v celoti implementirala to obveznost (za obravnavani primer pride na podlagi 50. člena ZArbit v poštevdoločba 4. točke prvega odstavka 106 člena ZMZPP). Vendar za obravnavani primer ni bistveno, ali je treba uporabiti ZMZPP ali direktno NYK (8. člen Ustave Republike Slovenije), bistveno pa je, da predpostavko obstoja pismenega arbitražnega sporazuma tako NYK in domače pravo substančno urejata. To pomeni, da tako konvencijsko kot domače pravo substančno urejata enega izmed pogojev za priznanje in izvršitev arbitražne odločbe – to je obstoj (pismenega) sporazuma o arbitraži (prim. 9. točka te obrazložitve). Na II. člen NYK se izrecno sklicuje tudi (a) točka prvega odstavka V. člena NYK. Obstoj arbitražnega sporazuma je v postopku priznanja arbitražne odločbe tako treba presojati (če je ta sporen zaradi ugovora nasprotnega udeleženca) v dveh stopnjah: po pravu, na katerega napotuje (a) točka prvega odstavka V. člena NYK (v konkretnem primeru po hrvaškem pravu) in po določbah domačega prava (ali II. členu NYK). Zmotno je zato stališče pritožnika, da je treba presojati o vprašanju obstoja arbitražnega sporazuma med strankama tega postopka (le) po hrvaškem pravu.

14. Po prvem odstavku II. člena NYK se prizna pismeni sporazum, s katerim se stranke zavezujejo, da bodo dale v pristojnost arbitraži vse spore ali nekatere izmed njih, drugi odstavek istega člena pa opredeljuje pojem tega pismenega sporazuma takole: »S pismenim sporazumom je mišljena arbitražna klavzula, vključena v pogodbo, ki jo podpišejo stranke, ali kompromis, ki ga vsebujejo izmenjana pisma ali telegrami.«

15. Po neizpodbijanih dejanskih ugotovitvah sodišča prve stopnje je predlagatelj izrecno zanimal obstoj arbitražnega sporazuma v postopku pred sodiščem v Republiki Hrvaški. To predlagateljevo izjavo, na katero se je nasprotni udeleženec skliceval (in za te trditve predložil dokaz), je sodišče prve stopnje moralo upoštevati v okviru interpretacijskega pravila iz drugega odstavka 99. člena ZOR (vsebinsko enak je drugi odstavek 82. člena OZ), po katerem je treba pri razlagi spornih pogodbenih določb iskati skupennamen pogodbenikov. Sodišče prve stopnje je tako (v okviru drugega odstavka 99. člena ZOR)

ugotovilo, »da med strankama tega postopka ni obstajal namen, da arbitražna klavzula veže tudi nasprotnega udeleženca«. V tem okviru ni pomembno, kako so odločila hrvaška sodišča, temveč kaj je izrazil predlagatelj. Zato odgovor na vprašanje, kaj so v zvezi z obstojem arbitražnega sporazuma ugotovila hrvaška sodišča, ni argument, ki bi lahko izpodbil dejansko ugotovitev sodišča prve stopnje, »da med strankama tega postopka ni obstajal namen, da arbitražna klavzula veže tudi nasprotnega udeleženca«. S tem v zvezi Vrhovno sodišče poudarja, da ima v praksi tega sodišča pri iskanju prave volje obeh izjaviteljev (drugi odstavek 99. člena ZOR) posebno težo razlaga pogodbene vsebine tiste stranke, ki lahko zaradi lastne razlage sama trpi neugodne posledice (sklep Vrhovnega sodišča Republike Slovenije III Ips 111/2006 z dne 6. 6. 2007). Ugotovitev sodišča prve stopnje, kakšen je bil skupen namen pogodbenih strank glede sporne arbitražne klavzule, ima pomen dejanske ugotovitve, ki izključuje razumevanje besedila drugega odstavka 5. člena aneksa (»vsi ostali pogoji ostanejo nespremenjeni«) tako, kot predlaga v tem postopku pritožnik.

16. Tej razlagi sporne pogodbene določbe je sodišče prve stopnje dodalo še razlago, ki izhaja iz vloge nasprotnega udeleženca, kot je opredeljena v aneksu, upošteva pri tem 462. člen ZPP (ki ga je treba uporabiti na podlagi 50. člena ZArbit in upošteva VII. člen NYK). Pravkar citirana določba ZPP opredeljuje, da je pogodba o arbitraži veljavno sklenjena tudi tedaj, če je določba o pristojnosti arbitraže vključena v splošne pogoje za sklenitev pravnega posla.

17. Pojem in funkcija splošnih pogojev za sklenitev pravnega posla sta definirana v domačem obligacijskem pravu. S pojmom splošnih pogojev obligacijsko pravo označuje pogoje, ki jih določi eden izmed pogodbenikov, bodisi da so vsebovani v formularni pogodbi bodisi, da se pogodba nanje sklicuje (prvi odstavek 142. člena ZOR, enako prvi odstavek 120. člena OZ). Splošni pogoji dopolnjujejo posebne dogovore med pogodbenima strankama v isti pogodbi in praviloma zavezujejo tako kot ti (prvi odstavek 142. člena ZOR in prvi odstavek 120. člena OZ). Tako opredeljen pojem splošnih pogojev je na splošno sprejet tudi v poslovni praksi. Za splošne pogoje je tako (med drugim) značilno, da pogodbeni stranki konkretne pogodbe zavezujejo, če lahko štejemo, da so postali del te konkretne pogodbe, ki se na splošne pogoje sklicuje.

18. Glede odgovora na vprašanje, ali je nasprotni udeleženec s podpisom aneksa postal stranka (spremenjene) pogodbe o remontu, ki vsebuje arbitražno klavzulo, se pritožbeno sodišče pridružuje razlagi sodišča prve stopnje, iz katere sledi, da nasprotni udeleženec s tem dejanjem ni postal stranka pogodbe o remontu. Bistvena za takšno razumevanje vloge nasprotnega udeleženca je dejanska ugotovitev sodišča prve stopnje, da je nasprotni udeleženec podpisal aneks (le) kot porok. Sodišče prve stopnje je ob tem pravilno izpostavilo tudi, da sta v listini, poimenovani »aneks k pogodbi o remontu M. (s 4. novembra 1996)«, zapisana dva bilateralna posla: s prvim, ki se nanaša na predlagatelja in družbo V., se je spremenila pogodba o remontu, z drugim je nasprotni udeleženec prevzel obveznost dolžnika iz pogodbe o remontu v razmerju do upnika. Takšno je namreč tipično obligacijsko razmerje, ki se oblikuje na podlagi poroštvne izjave, obligacijsko razmerje pa ustvarja v načelu učinke (le) med strankama pogodbe (prvi odstavek 148. člena ZOR; izjeme za konkretni primer niso pomembne). Ne iz vsebine same poroštvne izjave, ki, upošteva pravkar zapisano, opredeljuje le razmerje med upnikom in porokom, ne iz kakšnega drugega zapisa tako ne izhaja, da bi nasprotni udeleženec s podpisom aneksa postal stranka (spremenjene) pogodbe o remontu.

19. Pogodba o remontu zato ni primerljiva s pojmom in funkcijo splošnih pogojev, kot sta opredeljena v obligacijskem pravu. Pogodbo o remontu od splošnih pogojev po domačem obligacijskem pravu bistveno razločuje dejstvo, da nasprotni udeleženec s podpisom aneksa ni postal stranka pogodbe o remontu, katere sestavni del je arbitražna klavzula.

20. Zgolj seznanitev nasprotnega udeleženca s pogoji iz pogodbe o remontu pojmovno ne ustreza kriteriju pismenosti arbitražnega sporazuma. Zato to dejstvo ne more biti argument v prid ugotovitvi, da je bil sklenjen pisni arbitražni sporazum.

21. Pritožbeni razlogi tako niso podani. Ker niso podani niti tisti, na katere mora paziti pritožbeno sodišče po uradni dolžnosti (353. člen ZPP v zvezi s 111. členom ZMZPP, ki ga je treba uporabiti na podlagi 50. člena ZArbit, in 37. členom ZNP), je Vrhovno sodišče pritožbo zavrnilo in izpodbijani sklep potrdilo. Takšna odločitev temelji na dejanski ugotovitvi, da pismeni sporazum o arbitraži, ki bi zavezoval nasprotnega udeleženca, ni bil sklenjen. To pomeni, da je nasprotni udeleženec dokazal, da obstoji sporna materialnopravna ovira za priznanje tuje arbitražne odločbe.

22. Odločitev o stroških pritožbenega sodišča temelji na 154. in 165. členu ZPP (v zvezi s 110. členom ZMZPP in 50. členom ZArbit). Predlagatelj, skladno z načelom uspeha, sam nosi stroške pritožbenega postopka, nasprotnemu udeležencu pa mora povrniti stroške odgovora na pritožbo. Te je Vrhovno sodišče v skladu z doslej veljavno odvetniško tarifo odmerilo na 1.119,96 EUR (2000 odvetniških točk za sestavo odgovora na pritožbo, 2 % za administrativne stroške in 20 odstotni DDV). Odločitev o zamudnih obrestih na stroške postopka temelji na načelnem pravnem mnenju Občne seje Vrhovnega sodišča Republike Slovenije (Pravna mnenja I/2006, stran 7, obr.).

---,---

Op. št. (1): Bistveni del prvega odstavka VII. člena NYK se glasi: »Določbe te konvencije ne posegajo [] v pravice katerekoli zainteresirane stranke, ki bi jih mogla imeti na podlagi kakšne arbitražne odločbe, na način in v meri, kot je to dovoljeno po zakonodaji [] države, v kateri se sklicuje na odločbo.«

Op. št. (2): Prim. A. Goldštajn, S. Triva, Međunarodna trgovačka arbitraža, Zagreb, 1987, stran 326, prim. tudi R. Merkin, Arbitration Law, London, 2004, stran 821.

Op. št. (3): M. Dika, Pretpostavke za priznanje i izvršenje stranih arbitražnih odluka po Zakonu o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja, Privreda i pravo, 9-10/1986, stran 433.

Op. št. (4): Prim. R. Merkin, Arbitration Law, London, 2004, stran 830.

Op. št. (5): Prim. R. Merkin, Arbitration Law, London, 2004, stran 831.